

INSON HAYOTIDA PSIXOLOGIK BILIMLARNING O'RNI

To'xtasinov Xabibullo Yoqubjon O'g'li

Andijon viloyat Bo'ston tumani 7-umumiy o'rta ta'lim o'qituvchisi

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: Psixologiya, psixik faqtlar, psixologik metodlar, tafakkur, pedagogik psixologiya.

Annotatsiya

Ushbu maqolada psixologiyaning inson hayotiga ta'sir qilish darajasi, biologik va sotsial vaziyatlarda insonning irodaviy xususiyatlari va boshqa bir qancha psixologik xususiyatlari shuning bilan birgalikda Psixologiya sohasida XX asrda erishilgan yuuqlar. Fanda yuzaga kelgan yangi yo'nalishlar va yangicha yondashuvlar, psixologiya fanining dolzarbligi, globalizasiya sharoitida psixologiya o'rganadigan muammolarning dolzarbligi haqida so'z brogan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

XX asrda insoniyat texnika, elektronika va boshqa shunga o'xshash murakkab texnologiyalarni yaratgani bilan xarakterlansa-da, vaqti kelganda, shunday holatga duch kelamizki, murakkab elektron texnikani yaratgan o'ta aqlli inson o'zi va o'z atrofida insonning ruhiy kechinmalarini to'g'ri baholay olmasligi sababli, o'zini nochor va kuchsiz sezishi mumkinligini hayot isbotlamoqda.

XXI asrda juda ko'plab davlatlarda bo'lgani kabi dunyo xaritasida munosib o'rin olgan mustaqil O'zbekistonda ham barcha sohalarda tub islohotlar boshlandi. Bu islohotlarning barchasi inson omilini har qachongidan ham yuqori saviyaga ko'tarib, uning kuchi, idroki, salohiyati, ruhiy hamda ma'naviy barkamolligini bevosita taraqqiyot, rivojlanish va sivilizasiya bilan uzviy bog'ladi. Bundan inson va uning mukammalligi, o'z ustida ishlashi, o'z mukammalligi xususida qayg'urishi muammosi har qachongidan ham dolzarb masalaga aylandi.

Shuning uchun ham nafaqat psixologiyadan mutaxassislar tayyorlaydigan bilim dargohlari, balki barcha bilim dargohlarida, hattoki yangi tipdagi maktab, lisey va kollejlarda ham psixologiyadan saboq berish rejalashtirilganligi sababli nopedagogik oliy ta'lim muassasalari magistratura bosqichi talabalariga psixologiya fani kiritilgan.

Hozirgi vaqtda ko'pchilik insonlar psixologiyani bilishi va shu bilan birga ma'lum darajada psixologik bilimlardan va psixologik o'zgarishlardan xabardor bo'lishalari mumkin. Masalan, ijtimoiy muhitdagi har bir inson psixologik ma'lumotlarni har xil internetdan, gazeta va jurnallardan, psixologik kitoblardan olishi mumkin. Shu o'rinda psixologiya so'ziga tarif berib o'tsak, psixologiya so'zining lug'aviy ma'nosi **grekcha "psyuxe"- jon, ruh; "logos"- fan** degan ma'noni bildiradi. Psixologiya fan sifatida psixik faktlar, ularning qonuniyatlari va mexanizmlarini o'rganadi. Psixologiya asosan psixikani keng doirada tadqiq qiladi. Shunga ko'ra psixikani yuzaga keltiruvchi asosiy psixik faoliyatlari ko'rsatilgan. Aynan psixik faoliyatlar quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Bilish jarayonlari: sezgi, idrok, xayol, xotira va tafakkur;

Bilish faoliyatlari: diqqat, nutq jarayonlari. Shaxsning hissiy, irodaviy sohasi: hissiyot, iroda;

Shaxsning individual psixologik xususiyatlari: temperament, xarakter, qobiliyat.

Inson psixologiyasi, o'z taraqqiyoti va iqtidorini tashkil etishni bilish, har qanday yosh davrda ham optimal ravishda ishga yaroqlilikni, turli o'zgarishlarga psixologik jihatdan tayyorlikni ta'minlash, yangicha fikrlash va tafakkur qilish, ro'y berayotgan jarayonlarni ob'ektiv va to'g'ri idrok qilish qobiliyatini rivojlantirish muammosini ilgari surdi.

Shunday qilib, yangi davr har bir insondan o'z ichki imkoniyatlarini adekvat bilish, shu bilimlar zahirasi bilan yaqinlari va hamkasblari psixik dunyosini bilishni talab qilmoqda. Buyuk Suqrot o'z davrida „O'z-o'zingni bil!“ degan shiorni o'rta tashlagan bo'lsa, yangi davr „O'z yoningdagilarni va ularning qilayotgan ishlarini ham bil“, degan shiorni har qachongidan ham dolzarb qilib qo'ydi. Ayni shu muammoni yechishda hozirgi zamon psixologiya ilmi va amaliyotining roli benihoya kattadir.

Psixologiyani bilish, ma'lumot olish imkoniyati shundan iboratdir. Shu bilan birga psixologiya (jumladan, psixologiya metodlari) kishilar amaliy faoliyatining har xil turlarida - ta'lim-tarbiya, ishlab chiqarish, mehnat, tibbiyot, sud-huquqshunoslik, harbiy-mudofaa, san'at va boshqa sohalarda ham katta ahamiyatga egadir. Pedagogik faoliyatga, ya'ni yosh avlodni o'qitish va tarbiyalashda psixologiyani bilishning ahamiyati ayniqsa katta.

Har bir o'qituvchi o'quvchiga ta'lim berayotgan paytda ta'limga qo'shib tarbiya ham beradi, maktabga borgan bola maktabdan faqat ta'lim olibgina qolmay, tarbiya ham oladi va atrofdagilar bilan muloqot qilishni, yurish turish, kiyinish madaniyatini ham o'rganadi. Shuni ma'lumot o'rnida aytish lozimki, pedagogik psixologiyani shartli ravishda bir necha turlarga ajtarish mumkin:

- a) ta'lim psixologiyasi;
- b) tarbiya psixologiyasi;
- d) o'qituvchi psixologiyasi;
- e) oliy ta'lim psixologiyasi kabilarga bo'linishi mumkin.

Ta'lim olayotgan shaxsga psixologik-pedagogik ta'sir etish. Muomala madaniyati pedagog talabalar bilan muloqot o'rnatishida etnik qoidalarga rioya qilishni talab etadi va pedagogik aloqa o'z navbatida pedagogning talabalar bilan bevosita aloqa o'rnatishi quyidagi sifatlarda nomoyon bo'ladi:

- talabalar fikrini eshita bilish;
- talabalar bilan bo'ladigan muloqot jarayonidan o'zida kamtarlik hissini nomoyon qilish;
- muloqot jarayonida muomala madaniyatiga qat'iyan rioya qilish;
- muloqot jarayoni davomida suhbatdosh shaxsiyatiga tegmaslik;
- talabalarga samimiy tarzda maslahat berish va shular kabilarni sanab o'tish mumkin.

Yana shu qatorda psixologiyani yanada yoritib o'tish maqsadida shuni ham keltirish mumkin. Hozirgi mustaqillik sharoitida milliy ongning shakllanishiga taaluqli umumiy ilmiy qonuniyatlarni izlash, yangicha tafakkur qilish va dunyoqarashni shakllantirish milliy mafkura va milliy g'oyaning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Odamning tevarak atrofini bilishi kuzatish va tajribadan boshlanadi. Shu tufayli ilmiy psixologiya ham o'z mavzuini o'rganishni tajribadan psixik hayot faktlarini aniqlash, tasvir etish va taxlil qilishdan boshlaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shu yerda bitta savol tug'ilishi mumkin: **“Psixologiya nimaga kerak?”**

Bu savol ham o'z javobini topishi mumkin. Oddiy insonning o'ziga bo'lgan qiziqishidan kelib chiqib, o'z psixologiyasini o'rganishga qiziqadilar. Psixologiyani bilish biz uchun afzalligi biz har kuni atrofdagi insonlar bilan muloqot qilamiz, odamlar orasida bo'lamiz, shu sababli har xil xarakterli insonlar bilan munosabatda bo'lamiz, shu orqali biz insonlar psixologiyasini o'rganamiz. Psixologiya, ayniqsa, o'sib

keladigan yosh o'smir uchun muhim ahamiyat kasb etadi, chunki uning jamiyatda o'z o'rnini topishi, yaxshi va yomonni anglashida qiyin davr hisoblanadi. O'spirinning xuliq-atvoridagi o'zgarishlarda, o'ziga bo'lgan munosabatlarida va o'ziga to'g'ri baho berishda maktab psixologi yordam berishi mumkin. Tajribali psixolog sizga qanday qilib qiyinchiliklarni yengib o'tishni, muammolarni to'g'ri hal qilishni va boshqalar bilan muloqatga kirisha olishda maslahatlar berishga yordamlashadi. Bunday vaziyatlarda psixologga turli xil psixologik usullar, metodlar va test metodlari yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda psixologiya asli inson o'zini anglashda, jamiyatda, oilada va hayotga bol'gan munosabanlarini o'rganishga yordam beradi. Inson umr bo'yi turli bosqichlarni bosib o'tadi, psixik jarayonlar va shaxsning individual psixologik xususoyatlarini umumiy qonuniyatlari nomoyan bo'lish mexanizmlarni aynan psixologiya o'rganadi. Ta'lim olayotgan paytdagi holatlarni ya'ni kishiga ta'lim-tarbiya berishning psixologik qonuniyatlarini o'rganadi. Odamlarning tug'ilganidan to umrining oxirigacha bo'lgan psixik rivojlanish jarayonini shaxsning shakllanishi yosh davrlar psixologiyasi o'rganadi. Odamlarning bir-biri bilan jamiyatdagi muloqoti ish faoliyatlari natijasida ularda hosil bo'ladigan tasavvurlar, fikrlar, e'tiqodlar, hissiy kechinmalar va xulq-atvorni umumiy psixologiyada o'rganamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. F.I.Xaydarov va N.I.Xalilova "Umumiy psixologiya" darslik;
2. B.M.Umarov "Psixologiya" qo'llanma;
3. M.E.Zufarova "Umumiy psixologiya" darslik;
4. E.G',G'oziyev "Psixologiya" darslik;
5. P.I.Ivanov va M.E.Zufarova "Umumiy psixologiya" darslik